

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658

Азаренков Г.Ф.*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економічного аналізу**Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ, СПРЯМОВАНИХ НА РОЗВИТОК БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

FEATURES OF TRANSFORMATIONS AIMED AT DEVELOPING STATE-FUNDED SOCIAL INSTITUTIONS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості функціонування установ соціальної сфери з бюджетним фінансуванням, визначено необхідність впровадження трансформаційних перетворень з метою підвищення ефективності їх функціонування та забезпечення умов сталого розвитку. Визначено основні напрямки та особливості впровадження змін та розроблено матрицю трансформаційних перетворень.

Ключові слова: бюджетна установа, розвиток, соціальна сфера, трансформація.

АННОТАЦИЯ

В представленной статье рассмотрены особенности функционирования учреждений социальной сферы с бюджетным финансированием, определена необходимость проведения трансформационных изменений с целью повышения эффективности их функционирования и обеспечения условий устойчивого развития. Определены основные направления и особенности внедрения изменений, а также разработана матрица трансформационных преобразований.

Ключевые слова: бюджетное учреждение, развитие, социальная сфера, трансформация.

ANNOTATION

The present article deals with the peculiarities of functioning of state-funded social institutions, identifies the need for transformational change in order to improve their efficiency and to ensure the sustainable development. The main directions and features of the introduction of changes are determined. The matrix of transformational change is developed.

Keywords: budgetary institution, development, social transformation.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку економічного середовища України, які спостерігаються останнім часом, загострення конкурентної боротьби, недосконалість нормативно-правової бази, структурна зміна попиту, нестабільність ринку – все це змушує підприємства своєчасно реагувати на постійні зміни. Основні коливання, які відбуваються в економічному середовищі країни помітно позначаються на функціонуванні всіх сфер держави. Безумовно, значного впливу зазнає, в першу чергу, виробнича сфера, яка чітко спрямована виключно на результативність кінцевої діяльності, що вимагає постійного впровадження та реалізації програм розвитку діяльності. Однак змін потребують всі сфери економічних про-

цесів, серед яких і соціальна. Сучасний стан розвитку суспільства має певні характерні особливості. Наприклад, процеси глобалізації, які охоплюють всі галузі та сфери економіки; активні темпи розвитку інформаційних систем та технологій, а також суцільне їх використання та впровадження, вихід знань на якісно новий рівень та зростання їх впливу не тільки в суспільному, а й в економічному секторах – все це призводить до формування якісно нового типу економіки. Поява гнучких технологій, робототехніки, розробок у сфері «штучного інтелекту», відчутні досягнення в суміжних науках, таких як біоніка, синергетика, обумовило значне зростання ролі інноваційного підходу [1, с. 10] в усіх сферах діяльності підприємств.

Визначення європейського вектору розвитку економіки України як пріоритетного обумовлює невідкладну трансформацію всіх сфер та галузей економіки. Орієнтир на європейські стандарти передбачає докорінні зміни, зокрема й у бюджетній сфері. З кожним роком в країні все більше загострюються проблеми щодо незбалансованості та низької ефективності використання бюджетних коштів.

Рівень розвитку економіки держави та добробут населення пропорційно віддзеркалюється у стані та рівні розвитку соціальної сфери. На жаль, сьогодні складно говорити про високий рівень розвитку та ефективності функціонування установ охорони здоров'я, культури, освіти тощо. Особливо це стосується установ з бюджетним фінансуванням. Загострення проблем щодо обмеженості обсягів фінансування, поряд з об'єктивною необхідністю забезпечення не тільки достойного рівня функціонування таких установ, а й створення умов їх своєчасного й адекватного розвитку. Тому розгляд проблем щодо можливостей трансформації бюджетних установ соціальної сфери є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-наукові та практичні розробки щодо

впровадження трансформаційних перетворень, управління їх процесами, забезпечення умов ефективного функціонування й розвитку підприємств та установ знайшли своє відображення в роботах таких видатних вітчизняних і зарубіжних науковців, економістів, як І. Ансофф, Р. Акофф, А. Градов, А. Гриньов, Ю. Іванов, С. Ілляшенко, О. Коваленко, Б. Мильнер, В. Пономаренко, М. Портер, О. Пушкар, О. Тридід, В. Шеремет та інших [1; 2; 3; 4; 5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість авторів у своїх дослідженнях розглядає особливості трансформаційних процесів виключно для підприємств виробничої галузі. Ефективність впровадження трансформаційних змін визначається через сукупність показників конкурентоспроможності, рентабельності та в результаті через прибутковість діяльності [2].

Особливістю впровадження змін в установах соціальної сфери з метою підвищення ефективності їх функціонування є забезпечення не тільки комерційної складової, а й збереження та забезпечення виконання соціальної функції таких установ. Питання підвищення ефективності функціонування саме бюджетних установ соціальної сфери залишились поза увагою досліджень більшості науковців та потребують детального вивчення.

Формулювання цілей. Метою дослідження стало визначення можливостей та напрямків впровадження трансформаційних змін в бюджетних установах соціальної сфери з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання щодо визначення сучасних напрямків трансформаційних перетворень, можливості впровадження кожного з них при різних зовнішніх та внутрішніх умовах діяльності, визначення найбільш ефективних для впровадження з погляду забезпечення високого рівня ефективності функціонування установи, а також створення умов для постійного зростання цього рівня, є актуальними в умовах постійно змінного зовнішнього середовища.

Автор дослідив теоретико-наукові та практичні розробки щодо впровадження різного типу трансформаційних перетворень у функціонуванні підприємств та установ. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про можливість використання поняття розвитку не тільки для виробничих підприємств різних галузей економіки, а й для бюджетних установ. У розрізі дослідження питань впровадження трансформаційних перетворень в бюджетних установах соціальної сфери, які орієнтовані на тільки на підвищення ефективності роботи таких бюджетних установ, а й на забезпечення певного рівня їх конкурентоспроможності, коректним стає використання поняття розвитку для зазначеного об'єкта дослідження. За своєю суттю «розвиток» як категорія – це перехід з одного рівня функціонування, на інший – якісно новий.

Отже, розвиток не може відбуватись без впровадження будь-яких трансформаційних змін чи перетворень.

У роботі [3, с. 12] В. Пономаренко, О. Пушкар та О. Тридід пропонують будь-які трансформаційні процеси на підприємстві розглядати як процеси розвитку, а саме: традиційні інноваційні процеси, які поєднані в програми розвитку; реформування; зростання підприємства; реінжиніринг бізнес-процесів підприємства; процеси кризового розвитку та антикризового управління розвитком підприємства; процеси реструктуризації та приватизації підприємства та ін.

Прогресивні зміни трансформаційних процесів можуть відбуватися за допомогою двох типів стратегій розвитку: монотонного та інноваційного [4, с. 48]. Монотонний розвиток передбачає поступове та послідовне нарощування позитивних змін у технологіях, організації праці, особливостях надання послуг та ін. Інноваційний розвиток характеризується періодичними інтенсивними змінами, які якісно змінюють технологію, спосіб організації функціонування, послуги, бізнес-процеси.

В сучасних умовах швидкими темпами збільшується інтенсивність змін параметрів економічного середовища, порушується структурне відтворення макроекономічних параметрів. Високі темпи динаміки зовнішнього середовища призводять до нівелювання актуальності екстенсивних змін, як інструментарію забезпечення конкурентоспроможності установ, а не тільки з метою підтримки ефективності роботи закладу. Однак в сучасних умовах стану бюджетних установ соціальної сфери необхідно розглядати всі типи змін. Процеси зростання та реформування бюджетних установ соціальної сфери лише сприяє їх адаптації до нових умов, а не випереджає у своєму розвитку оточення. Однак для бюджетних установ соціальної сфери, з огляду на системну відсутність будь-яких трансформаційних змін, сьогодні актуальним є впровадження як екстенсивних, так і інтенсивних трансформаційних перетворень інноваційного характеру.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в установах соціальної сфери, вимагають впровадження змін у різних аспектах її діяльності, а саме у технологічному комплексі функціонування установи, інноваційній діяльності, якщо така є (наприклад для закладів освіти, які проводять науково-інноваційні розробки), організаційно-управлінській чи виробничій діяльності. Водночас впровадження трансформаційних змін повинно зберегти та поліпшити економічну ефективність і стабільність діяльності в умовах динамічної невизначеності середовища, підтримати інші показники діяльності на рівні, що відповідає вимогам власників, а також забезпечити умови та сприяти переходу на якісно новий рівень і поряд з цим забезпечити задоволення соціальної потреби.

За результатами дослідження особливостей діяльності установ соціальної сфери, зокрема й тих, що фінансуються за рахунок бюджетів різних рівнів, автор розробив багатомірну матрицю трансформаційних перетворень (рис. 1).

Перша грань цієї матриці передбачає визначення бізнес-процесу, в якому відбуваються відповідні трансформаційні перетворення. У свою чергу, всі бізнес-процеси можна об'єднати у дві групи: внутрішні та функціональні. Діяльність будь-якої установи чи організації відбувається завдяки взаємозлагодженій роботі сукупності бізнес-процесів. Відповідно, всі бізнес-процеси, які забезпечують безпосереднє функціонування певної установи, можна зарахувати до внутрішніх. Наприклад, юридичний супровід діяльності, ведення бухгалтерського обліку, робота з персоналом, система інформаційного забезпечення та супроводу тощо. Всі ці процеси забезпечують діяльність установи і можуть бути зараховані до внутрішніх.

Оскільки установи соціальної сфери в основному надають певні послуги соціальної спрямованості, такі як освіта, медичні послуги, послуги зі забезпечення культурної складової тощо, то в діяльності таких установ є бізнес-процеси, що спрямовані на покращення чи розширення переліку таких послуг. Відповідно, автор такі бізнес-процеси зараховує до групи функціональних, тобто тих, що спрямовані на виконання основних функцій установи соціальної сфери.

Отже, трансформаційні зміни можуть проходити в рамках як окремого бізнес-процесу, так і сукупності бізнес-процесів у різному поєднанні.

Друга грань представленої матриці передбачає зміни в джерелах фінансування. Це можуть бути бюджети різних рівнів: державний бюджет, обласний, міський, районний тощо, кошти фізичних та юридичних осіб, а також змішаний тип фінансування. Причому навіть структурні зміни в розподілі коштів між джерелами фінансування призведуть до певних трансформаційних змін.

Наступна грань запропонованої матриці – це визначення ступеня змін, які впроваджуються, їх значимості та кардинальності. Тобто кожне трансформаційне перетворення може бути різним за ступенем кардинальності: екстенсивні, інтенсивні; від незначних перетворень, збільшення зменшення, до кардинальних, і навіть інноваційних.

Використання запропонованої матриці трансформаційних перетворень в системі управління бюджетною установою соціальної сфери сприятиме структуризації самої системи управління установою. Причому вибір критеріїв такої систематизації може визначити суб'єкт управління, виходячи із оперативних та стратегічних цілей.

Універсальним елементом запропонованої матриці є можливість постійного корегування та нарощування бізнес-процесів, які підпадають під систему управління і під впровадження трансформаційних змін. По-перше, перелік бізнес-процесів, які виділяють, може залежити від складності системи управління, її нагромадження.

А по-друге, установа може освоювати нові бізнес-процеси, наприклад, з метою покращення якості надання своїх основних послуг шляхом надання або залучення додаткових послуг. Це надає можливість за потребою включати нові бізнес-процеси в представлену матрицю. По-третє, бізнес-процеси можуть бути скорочені, шляхом виключення їх із матриці. Наприклад, якщо трансформаційні перетворення не дали бажаного результату або суб'єкт управління оптимізує структуру наявних бізнес-процесів через інструментарій цивільно-правових відносин, деякі бізнес-процеси можуть бути передані в управління іншим суб'єктам господарювання або ліквідовані.

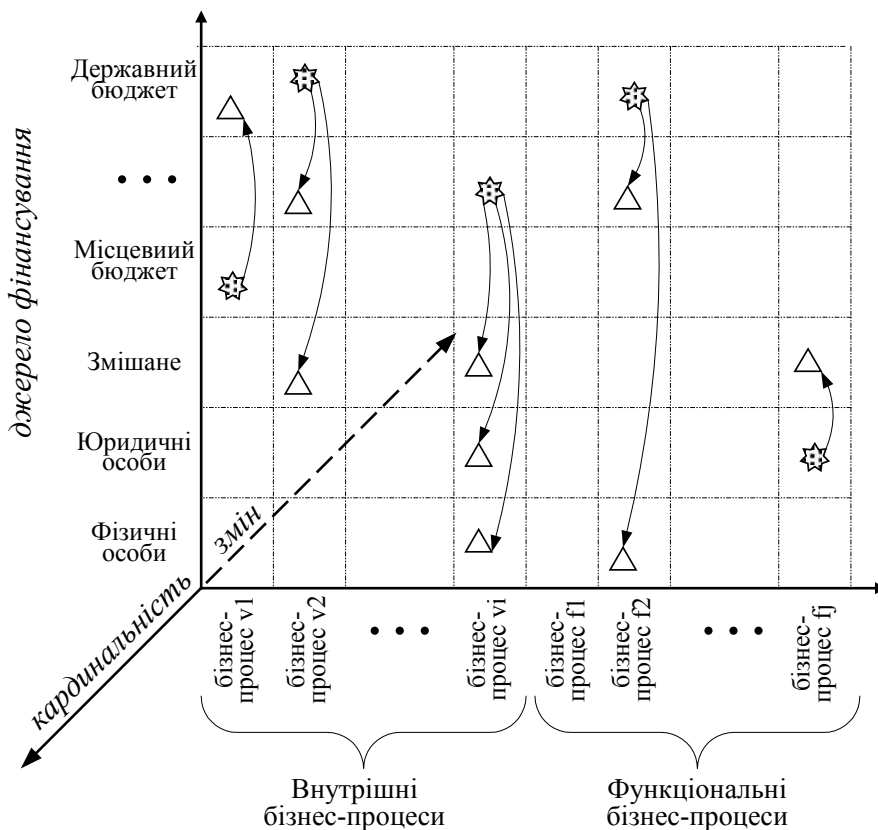

Рис. 1. Матриця трансформаційних перетворень

Отже, запропонована матриця трансформаційних перетворень надає можливість широкого використання інструментарію в управлінні бюджетними установами соціальної сфери. Весь цей інструментарій в кінцевому підсумку спрямований на забезпечення сталого розвитку установ соціальної сфери.

Узагальнюючи вищевикладене, спираючись на визначення поняття розвитку, що подані в дослідженнях різних вчених безвідносно до напрямку їх дослідження, можна характеризувати розвиток як категорію, що відображається показниками якості життя, умов праці, оптимізації управління та організації, а не кількісними досягненнями в функціонуванні установ соціальної сфери. Розвиток полягає не тільки в ефективному перерозподілі ресурсів, передусім інвестиційних, у напрямках, які забезпечують максимальну конкурентоспроможність на найдовший період часу, а й у вдосконаленні послуг, зокрема на основі наявної структури, у вдосконаленні структури і системи управління установою.

Розвиток є циклічним процесом, який проходить постійно, і в міру його реалізації горизонт цілей, до яких намагається наблизитись підприємство, все більше віддаляється, ставляться нові цілі і відповідно корегуються завдання та методи їх досягнення. Досягнення бажаних результатів породжує більші потреби, генерує перспективні ідеї, вимагаючи розробляти, встановлювати нові довгострокові та короткострокові цілі. Особливістю процесу розвитку є те, що певні вимоги ставляться не тільки до кінцевого результату, а до й всього процесу на шляху досягнення цього результату. В цьому полягає відмінність процесу розвитку від реалізації короткострокових планів і проектів, які, по суті, можуть виступати частиною, окремим етапом комплексного процесу розвитку. Тому адекватне функціонування сучасної установи соціальної сфери потребує негайного впровадження сучасної системи управління, орієнтованої на

постійний розвиток, і відкритої до динамічних змін.

Висновки. У роботі було розглянуто особливості впровадження трансформаційних перетворень в бюджетних установах соціальної сфери. Було розроблено та запропоновано матрицю трансформаційних змін, яка передбачає урахування таких основних граней: джерело фінансування, глибину впровадження змін, перелік бізнес-процесів в яких впроваджуються трансформаційні перетворення.

Окрім зазначених в роботі взаємозв'язаних складових запропонованої матриці трансформаційних перетворень, доцільно розглянути взаємозв'язок та попарний вплив кожної грані матриці з категорією «сфера впровадження трансформаційних змін», тобто вектор змін може коливатись від сфери матеріально-технічного забезпечення до організаційно-управлінської сфери. Визначення та формалізація таких зв'язків може бути покладено в основу подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вахрушина М.А. Стратегический управленческий учет / М.А. Вахрушина, М.И. Сидорова, Л.И. Борисова. – М. : Рид Групп, 2011. – 192 с.
2. Коваленко О.Ю. Трансформаційні процеси у системі управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2013. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&=1880>.
3. Пономаренко В.С. Стратегічне управління розвитком підприємства : навч. посіб. / В.С. Пономаренко, О.І. Пушкар, О.М. Тридід ; Харківський держ. економічний ун-т. – Х. : ХДЕУ, 2002. – 640 с. – (Бібліогр. С. 614–623).
4. Методы и модели финансового обеспечения развития предприятий : монография / В.С. Пономаренко, А.И. Пушкар ; Харьковский госэкономический университет. – Х. : ХГЭУ, 1997. – 160 с. – (Библиогр. С. 156–158).
5. Томаш А.В. Трансформація економіки України, сучасні проблеми та тенденції розвитку [Електронний ресурс] // А.В. Томаш, О.В. Ключко. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=23679>.